

НОВИЙ СВІТ

Працююча Молодь в друкарні і видавництвах
"Новий Світ" і "Молоде Життя" в Монреалі

Грудень
1929

Ціна цього числа
10 центів

THE NEW WORLD

Illustrated Ukrainian Monthly Magazine of Culture and Knowledge.

Published by The New World Library & Printing Co.

1418 City Hall Ave.

Tel. LANcaster 1381

Montreal, Que

НОВИЙ СВІТ

Культурно-освітній ілюстрований місячник

Річна передплата \$1.00 per year — — — — — Порядиноке число 10ц

Рік—Vol II.

Грудень—1929—December

Ч. 5—12

З М І С Т :

	Сторона
<i>М. Тарновський</i> — Встаньте потоптані!	33
<i>М. Ірчан</i>	34
<i>Переяславська угода і радянський союзний статут</i>	36
<i>М. Железняков</i> —Що коштувала світова війна 1914—1918 р.р.	38
<i>Іван Франко</i> —Культура середніх віків	40
<i>Howard Ross, K.C., D.C.L. of Montreal Bar</i> —Манітоба, найстарша степова провінція	44
<i>Орлеанська Діва</i>	46
<i>Причина рака</i>	47

THE NEW WORLD LIBRARY & PRINTING CO.

Box 1092

MONTREAL - - - - - CANADA

Перенос й улаштування Друкарні і Бібліотеки "Новий Світ" на новому місці припинили були видавання культурно-освітнього місячного журналу "Новий Світ" в Монреалі. Дальші числа цього журналу будуть виходити правильно.

З днем 28. грудня ц. р. починають розсилатися вигравки і подарки розігравки в користь місячного журналу "Новий Світ". Точний вислід цієї розігравки буде оголошений в найближших числах "Нового Світу"

В друкарні "Новий Світ" в Монреалі вигадано новий і дуже цікавий "Український Щоденник". Формат, зміст й друкарська штука нового вигаданого часопису цілком відмінні від старих щоденників. Цей часопис може видаватися що найменше 50 процент дешевшим коштом як якийбудь сьогодиншій щоденник.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ Й ЧИТАЙТЕ "НОВИЙ СВІТ" І "МОЛОДЕ ЖИТТЯ"!

НОВИЙ СВІТ

М. Тарновський

ВСТАНЬТЕ ПОТОПТАНІ!

*В мене серце червоне—
Пятикутна зоря;
Мов серце червоне
Пробиває моря.
Встаньте потоптані!
Встаньте неволени
Пролетарі!*

*Я обняти Вас хочу,—
Хочу бачити Вас
У великому серці,
В пятикутній зорі!*

*В мене дух, що порушує скали,
В мене дух, що формує життя.
І ненавидить дух мій неволю
Та розвінчує сон—забуття.
Встаньте потоптані!
Встаньте неволени
Пролетарі!*

*Я обняти Вас хочу,—
Хочу бачити Вас
У великому серці—
В пятикутній зорі!*

М. Ірчан

(З приводу виїзду на Радянську Україну)

ПІСЛЯ п'ять і пів року праці серед українського робітництва в Канаді виїхав на радянську Україну т. М. Ірчан, молодий і вельми талановитий письменник, відомий вже не тільки в українських літературних колах але й деяких частинах світового пролетарського художнього письменства.

Попрацавши з українською робітничою громадскою м. Вінніпегу у вчорі 20-го травня на влаштованій з цього приводу товариській вечірці в тамошнім Українським Робітничім Домі, т. Ірчан пустився слідуючого дня в далеку дорогу. В переїзді через Канаду приставав по кілька днів по більших канадійських містах для побачення і прашання з місцевими українськими робітниками, а на пароплав всіх 1-го червня в м. Нью Йорку, оглянувши на протязі трьох днів це диво-місто і познайомившись там з організованим українським робітництвом, що з одушевленням витало його і працювало на масовім мітингу в Українським Робітничім Домі.

Тих кілька років життя і праці т. Ірчана в Північній Америці дали справді світлу сторінку в дотеперішній історії українського робітництва і фермерства на цьому континенті, а в історії наших братів в Канаді ця сторінка остане на довгий час, або й на завжди, найбільш світою.

Багато й дуже багато завдячують цьому 33-літньому пролетарському письменникові українські робітничо-фермерські організації і установи Канади так з погляду свого фізичного розвитку і зросту, як і з погляду свого ідейного і духового вишколення і виховання. Було щось в самій присутності цієї людини в організаційному центрі працюючих Канади—щось звичайній оцінці і мірі не підлягаюче, а від чого і центр і усі його складові частини на місцях набирались додаткових життєвих сил, що вели ті українські робітничі і фермерські організації до замітних успіхів на усіх ділянках їх праці. Сьогодні вони є зразком робітничої організованості, солідарності і активності не лиш для імiгрантського, але й для тубільного робітничого населення Канади. Може й не цілком і не якраз тому, що у Вінніпегу працював редактором при журналах "Робітниця" і "Світ Молоді" т. Ірчан, але й годі вважати суєткою і випадком факту, що саме тоді, підчас побугу автора "Родини Шіткарів" в Канаді, українське робітництво тої країни найбільше прозріло, освідомилося і зазнало справді подиву гідних успіхів у своїй громадській діяльності. Сила, що створила ці здобутки, була безперечно в якійсь мірі розбуджена і урухомлена впливом творів т. Ірчана і впливом його особистого побугу серед українських робітників і фермерів Канади. "Його праця в робітничому русі Канади лишила глибокий слід"—каже "Світ Молоді", і цей вислів вповні підтверджує та зсумовує сказане тут нами.

Видавництво "Новий Світ", заходом якого вийшла збірка Ірчанових оповідань під заг. "Проти Смерти", мало тамож нагоду попрацювати його особисто перед його виїздом з Канади, і на цім місці щераз, від себе і від своїх читачів, широко працює Дорогого Товариша і видатного культурного працівника нової робітничо-селянської України, та шле за ним сердечні побажання довгого віку та щераз то більших успіхів у творенні нових цінностей для літературної скарбниці України.

Переяславська угода і радянський союзний статут

А ПОЧАТКУ цього року минуло 275 років від часу угоди України з Московщиною, відомої під назвою "Переяславської Угоди".

Точну дату цього акту означити не можна. Не булаж нею дата переяславської Ради (8-го січня 1654), це була тільки одностороння, принципова заява України про бажання союзу з Московщиною. Так само одностороннім було й рішення московського Земського Собору (в осені 1653 року) про принципову згоду на союз з Україною. Тільки після цих заяв поїхали українські послы в Москву на переговори про зміст союзного договору; переговори ті тяглися якийсь час, а дати їх остаточної редакції нема. Певне одначе те, що тільки 15-го березня 1654 року московський уряд слав і підписав грамоту про союз з Україною, призначену для підлеглого Москві Козацтва Донського.

Одже, в кожному випадку, 275-ті роковини союзу України з Московщиною припадають на початок цього, 1929 року.

Той союз 275 років тому назад безперечно був найважливішим політичним актом в українській минувшині і був одною з ґрунтових подій в історії Росії і цілої Східної Європи. Наслідки його тяжили майже три століття на долі української землі, а спадщина та і досі ще остаточно не зліквідована, не зважаючи на великі зусилля, української та російської революції 1917—18 років.

Навколо цієї події виросла вже ціла література, присвячена спробам висвітлити правно-державний зміст та зміст Переяславської постанови. Очевидна річ, що літературою цією тут займатися ми не можемо. Можемо тільки коротко сказати, що ідеологи російського націоналізму намагаються витолковувати акт 1654 року як здійснення органічної російської програми (збирання руських земель),— Українська сторона натомість бачить у Переяславському акті тільки союз міжнародного характеру між Україною і Московщиною, який заключено задля цілком певних та означених цілей і який можна тому розв'язати в певних означених обставинах.

Немає найменшого сумніву, що Хмельницький і Переяславська Рада бачили в союзі з Московщиною тільки одну міжнародну комбінацію, одну з поміж кількох інших можливих комбінацій—турецької, татарської, шведської, молдавської, навіть польської і донської. В своєму зусиллі визволити зіпд польського ярма всі українські історичні й етнографічні землі і об'єднати їх в окрему, соборну, суверенну українську державу зі Львовом, Перемишлем, Ярославом і Холмом на заході,—Хмельницький шукав союзників всюди, також і з боку Московщини. Коли Московщина вагалася піти на союз з Хмельницьким, він грозив їй війною; а коли, після 1654 р вона не виконала всіх своїх союзницьких обов'язків і погодилася з Польщею, Хмельницький розпочав ладитися до походу на Москву.—Смерть обірвала заходи його в цьому напрямку. Все це є безперечним доказом того, якими чужими і

противними були Хмельницькому всякі (об'єдінительські ідеали), які намагають йому нині всілякі російські націоналісти. Він хотів української свободи, української соборності, української державної самостійності, а союз з Московщиною мав йому служити одним із засобів, одним із шляхів до тієї мети.

* * *

Що не так вонь сталося, як Хмельницький задумав був у Переяславі та що Україна, замість міжнародного союзу з Московщиною опинилася кінець кінців у підданстві Росії, ще й до того відрізана від своїх західно-українських земель, винуватити за це Хмельницького тяжко. Вину цього слід шукати в хижацькому характері московсько-російського царства, та— ще більше, бодай— в національній безхарактерності й політичній нікчемності українських пануючих клас: спершу козацьких старшин, згодом також і українського міщанства. Шой-но прихід до влади української трудячої класи, робітничої і селянської, поклав межу русифікаторським від'ємним наслідкам Переяславського акту таї широко й надійно розкрив дорогу до розвинення і використання додатніх можливостей Переяславської ідеї— ідеї вільного союзу між класами трудящих двох великих націй Східної Європи, між суверенними державами українською і російською.

Не повторюючи тут резонів пролетарської єдності, що вя'жуть обидві держави, тривкий союз між Україною і Росією— потрібний цим обом республікам ще з цілої низки інших важних причин: географічно-військових національно-політичних, господарських, поселенських. Зупинімось тільки на двох— трьох, найголовніших.

Безприкладно довгий, 300 кілометрів, українсько-російський кордоц може бути обосторонно забезпечений тільки союзом і військовсю угодою. Природних границь там майже немає, ані частоколами, ні фортецями такої довгої лінії ніхто ніде ще не забезпечував.

Свобідний перевіз товару до Балтійського моря Україні так само потрібний, як Росії потрібний свободний довіз до Чорного і Середземного моря.

Для здійснення української соборності шляхом остаточної розв'язки польського питання в напрямку створення етнографічної Польщі Україні потрібна поміч північного союзника і сусіда. Без такого співділення важко й думати про визволення західних земель України зпід ярма.

Багатьом мільйонам української людности з одного і другого боку теперішніх кордонів потрібні великі простери в Сегедній і Далекій Азії. Забезпечити собі ці простори і стати твердою ногою над Тихим океаном, океаном будучини, може Україна лише в згоді і в союзі з Радянською Росією та цілим Союзом, даючи союзникові своєму військове співробітництво проти замахів ворожих імперіалістів на українські й російські посілости в Далекому Сході. Зрікатися цих посіlostей України так само не вільно, як не вільно зрікатися Галичини, Волині, Холмщини, Буковини...

* * *

Теперішній статут Радянського Союзу, забезпечуючи інтереси трудящих, одночасно є могучим, епохальним кроком в напрямі, визначеним Украї-

ні географією, історією економікою і—головно—національно-державною стихією. Статут цей вже знищив велику частину ганебних і шкідливих наслідків Переяслава, здійснив значну частину додатних і корисних елементів переяславської ідеї. Те, що не вдалося Богданові тому майже 300 літ—побудувати союз України з Московщиною на основах абсолютної рівності—вдалося в дуже значній мірі творцям союзу радянського статута. Революційні труди маси наших днів направляють те, що поспунали були внаслідок і безтаміні козацькі ватажки і безхарактерне українське міщанство минулого періоду української історії.

Богдан Хмельницький був найбільшим українським "революціонером" минулих віків—рівним великому англійському "революціонеру" Кромвелю. Обидва вони були синами своєї епохи з її політичним світоглядом, із своїми тодішніми класовими поглядами і стремліннями.

Добре й триває в ділі Хмельницького відновити і на класових підставах переводити українська робітничо-селянська Революція.

"Укр. Вісти"

М. Железняков

Що коштувала світова війна 1914-1918 р.р.

РІВ'Ю записана в історії людства чотирьохрічна світова імперіалістична війна 1914—1918 р.р. Минуло 15 років. За ці 15 років історики та статистики підраховували втрати й під сумували далеко ще не повні наслідки найжахливішої з воєн в історії людства. Заллаті кров'ю зорані вдовж і поперек набоями лани знову зрівняні. Поволі лагодиться й відновляються мозолястими руками тихже робітників та селян зовнішні руїни. Та жаху війни ніхто не може забути. Наслідки її такі великі, що їх кожний трудящий реально відчуває довкола себе. З особливою силою ці наслідки війни відчуває на собі робітнича класа всього світу.

Що ж коштувала кровава бійня? Кожному зрозуміло, що наслідків світової війни не можна точно урахувати. Можна лише підсумувати загальні наслідки. Наявні наслідки дають приблизно таку картину втрат і збитків світової війни:

1. У світовій війні брали участь 34 держави. Обидві сторони виставили 67 мільйонів салдатів—робітників і селян рідних країн, бо буржуазія

на фронт не йшла. Вона наживалася в запіллі, спекулювала й обжиралася коштом бідноти, гнаної на убій.

2. По найбільших країнах мобілізовано було:

Держави	Армії на початку війни	Мобілізовані армії
		за весь час війни
Франція .	800.000	8.400.000
Англія .	280.000	8.700.000
ПАСШ .	100.000	3.800.000
Німеччина .	625.000	11.000.000
Австрія .	400.000	9.000.000
Росія .	1 300.000	15.800.000

Решта мобілізованої під час війни армії припадає на всі інші держави, що брали в ній участь.

За 4 роки війни забито 9.000.000 чоловіків, покалічено—17.950.000 чол. Кількості сиріт та вдів не злічити. Війна згноїла по таборах, військово-полонених мільйони молодих людей за неможливо тяжких обставин, за голоду, холоду й хороб.

Щоб зрозуміти величину цих чисел досить подати такий приклад: за всі разом узяті минулого сторіччя забито лише 4.500.000 чол. Це означає, що за 4 роки війни 1914 року, забито вдвоє більше людей, ніж за минулі 125 років.

До цих втрат на фронті треба додати убуток населення, зв'язаний із війною. Якщо взяти ці підсумки, то ми побачимо, що в цій галузі за 4 роки війни збільшення смертності разом із забитими становитиме цифру в 15 млн. чол. а в наслідок зменшення народження проти минулих років до 1914 р.—20.300.000 чол. Отже, світова війна коштувала всього 35.500.000 чол. а разом з інвалідами, які хоч і живі, але не являють собою громадсько корисних людей—вибуло 52.950.000 чоловіків.

Не можна безстрахиття перераховувати цих жалких цифр. Навіть людська уява не може собі збагнути величину гір трупів. У народніх масах ішли розмови, що буржуазія почала війну для того, щоб зменшити кількість трудящих. Кількість безробітних і голодних на початок війни збільшувалася. Буржуазія треба було зберегти себе від гніву голодних робітничих мас. У цьому народньому наріканні, безперечно, була певна частка правди.

3. Видатки на війну становлять: Антанта в цілому витратила протягом усієї війни 145.250.000.000 доларів, а центральні держави—62.300.000.000 доларів. Разом вистрілено в повітря 207.700.000.000 доларів.

Щоб зрозуміти величину цієї суми треба зазначити, що за всі війни минулого сторіччя витрачено лише 20.550.000.000 дол. Отже, одна світова війна коштувала вдесятеро більше, ніж усі колишні війни.

Кожний із нас, прочитавши цю цифру, запитає, яких велетенських поліпшень у світовому народньому господарстві, промисловості, освіті й інших галузях життя можна було б діяти коштом цієї воєнної казкової су-

ми грошей. Але це буде можливе лише тоді, коли світовим господарством керуватимуть не капіталісти, а робітники та селяни.

Якщо до цих основних показників збитків від війни додати ще убуток коней та інших матеріальних цінностей, то витрати ці трудно буде подати в приступних для середнього читача числах.

В наслідок такого шаленого розстрілювання цінностей державні борги всіх країн, що воювали, неймовірно збільшилися. Сама Росія за 40 місяців війни заборгувала 65 мільярдів крб., що становить більше ніж половину всього багатства країни. Така ж картина й по всіх інших державах. Коли б платити ці борги, то кожний житець країн, що воювали, почавши від немовляти й кінчаючи бабою, що вже при смерті, повинен був би внести 540 дол. золотом.

Як висновки можна зазначити, що коли зорані гарматними лани за 15 років зрівнялася і почала давати свій передвоєнний максимум корисних продуктів харчування, то спадщина війни в формі державних боргів досі є тою перешкодою між капіталістичними країнами, довкола якої настає нова ще більш винищувальна війна.

Вся сила написаних досі договорів угод та пактів про врегулювання воєнних боргів і заборону війни як знаряддя національної політики здатні лише на замазування капіталістами дійсного стану речей.

Разом із цим перед світовою буржуазією стоїть ще складніше питання про те, як краще й швидше розправитися з ненависним їй Союзом Радянських Республ., де вся державна машина, господарство й культурне життя країни перебуває в руках робітничої класи і який самим своїм існуванням закликає весь світовий пролетаріат захопити владу і знищити раз назавжди можливість виникнення воєн.

Цей заклик радянського пролетаріату, пролетаріат усього світу почув 1 серпня 1929 р. й організовано виступив у капіталістичних країнах проти готованої війни з СРСР і на оборону країни диктатури пролетаріату як вогнища світової пролетарської революції.

Світовий пролетаріат не дозволить, щоб ці жахливі числа знову повторилися. Робітники й селяни Радянського Союзу й трудящі всього світу міцно триматимуть бойовий червоний прапор у своїх руках, щоб пронести його за допомогою всіх трудящих світу через усю земну кулю й поставити його над будівлею світової комуні.

Іван Франко

Культура Середніх Віків

II.

ЩО ТАКЕ КУЛЬТУРА?

(Продовження)

Відповідна до цього матеріального боку була й духовна культура. Штука читання й писання річ дуже рідна; багато пісарів, корблів, кияів та баронів не вміє читати ані писати; книжка по дворах, можновладців—рідкий гість і вважається великим скарбом. Комунікація між поодинокими містами і провінціями безмірно утруднена та небезпечна, доріг і гостинців мало, на них повно окріпих рогачок та митявців, а понад те віхто на такій порозі не певний свого добра свободи, й життя. Тим то люди сидять у своїх кутах; у дальшу дорогу вибратися може хибь той, хто має або сам оружну дружину, або має нагоду прилучитися до такої дружини якогось можливого пана. Про сучасні події люди не знають; найважливіших річей дізнаються піано, не раз по роках, przypadково, в наслуху. Місце нинішніх газет заступають чутки й слухи, та вони при загальній темноті і забобонності тодішніх людей набирають звичайно дивовижного, чудесного кольориту.

Того, що ми тепер називаємо поліцією, сторожею безпеки, державним судівництвом, у середніх віках нема зовсім. За свою особисту або своїх підданих безпеку кожний пан, кожний город мусів дбати окремо і на власну свою руку; судівництво в кожному краю, в кожному місті, для кожного стану й корпорації було окреме, усталене не жадним державним законом, а звичаєм, поведенцією або привілеєм; найвищі, коронні трибунали урядували рідко, були палеко і бували часто доступні більше для брязкух, ніж для правничих та пергаментових доказів. Тай—що варті були хоч би найприхильніші вирокі тих трибуналів, коли коронна власть звичайно не мала ніякої екаекутив? Феодална система, роблячи цісаря всевладним, абсолютним паном цілого краю, робила його разом із тим великою нулею. Він роздавав землю в лено своїм вазалям, ті роздавали її поменшим вазалям, і кожний такий зверхник разом із землею віддавав підданним і частку своєї необмеженої власти. Роздавши всі державні лена цісар лишався зовсім без нічого, мав лише стільки скільки посідав свого приватного маєтку, і коли не хотів із своєї кишені докладати до свого цісарства, то не міг у державі зробити нічого, до чого не подали помічної руки вазалі. Те, що сьогодні творять суть держави—адміністративна машина, бюрократія, тоді не існувало. Щоб виконати присуд у якійсь справі, де засуджений не хотів покоритися добровільно, цісар мусів кликати під оруже військову силу; він звичайно поручав екаекуцію (коли ходило о сильного винуватця) комусь із своїх довірених вазалів або мусів сам вирушати в поле проти свого—ніби підданого. Кожне місто, кожний замок, які він адибав по дорозі, могли ставити йому опір, замкнути перед ним свої брами, і їх приходилося облягати, здобувати з великими стратами в часі й людях. Екаекуція вироку звичайно бувала страшним судом; цісарські або князівські походи, підняті первісно з найсумарвішою метою—коронації, зроблення справедливості, помирення ворогів, значилися рядами пожеж, шибениць, зруйнованих замків та пограбованих міст. Середні віки, це часи безмежно довгих процоеів із яких деякі тяглися по пару сот літ, часи ненастанних спорів за межі, за компетенцію, за першенство та набуті права, часи вічної провізорії, що хвиля на вічні віки признаваних і зараз потім доптавих і нівечених привілеїв, вічного нормовання і вічного безладдя.

Та серед цього хаосу звільна починають вироблятися тривкіші, ясніші центри—міста. Іерманські племена, що розвалили римську державу, хоч заховали її фірму, прийшли з лісів та піль; вони не знали міст і любили їх. В їх суспільно-політичній порадку для міст не було місця. Феодалізм був порядком сільським, оперував лише такими поняттями, як замок, двір і село: Піддані для нього були селяни, що робили на хліб під охороною замку або ремесники, що працювали в самім замку, а по части в селі. Господарська система, на якій був оснований цей лад, було так зване натуральне господарство. Кожний замок, кожний двір з приділеним до нього районом підданства, це окремий світ для себе, наділений власними правами, сконцентрованими в особі пана. В тім світі все обертається довкола цього, але являю так, щоб по за тим центром не мав по змові ніяких зв'язків, ніякої залежності. Цей малий світок вистарчає сам собі у всім; він живе тм, що сам собі являє, заспокоює всі свої потреби продуктами своєї власної праці: довіз чужих товарів обмежений цлами, митами, спеціальними правами. Те, що втворює людська праця в тім тіснім околі, а що абуває по заспокоєнню необхідних потреб людности, йде звичайно до панського скарбу, творить його достаток, побільшуваний від часу до часу грабунком у посторожніх, так само остро відмежованих світах або здобичею в далеких війнах. Податків у нинішнім значінню слова не було. Пан брав від підданих у роботівну або натуралії—худобу, дріб, збіжжя та інші різні продукти, а сам за лено платив цісареві чи взагалі зверхникови не грішми, а услугами, воєнною службою. Грошей було дуже мало і потреби їх не відчувало так як нині.

Та ось звільна, звичайно на руїнах римських муніципії та нав'язуючи до їх на пів кабутих традицій, розвиваються міста і вносять у той хаотичний світ нові елементи нового ладу. Під охороною мурів і війська тут у перше віднаходять люди троха спокою,—мають час подумати про ширший світ і всієї культурні потреби. Перший мотор—жадоба зиску, гонять мешканців надбережних міст на море, до торгівлі. На морі дорога була безпечніша ніж на суші; там не було ані рогачок, ані мостів, ані вузьких проїздів, де чатували на купця на пів голі розбійники та закуті в залізо ридарі, ще гірші розбійники. Правда, і по морі снували чайки піратів, прибережних мешканців або далеких Норманів, але з ними була лекша рада; вистарчило мати більший корабель або кілька більших кораблів і на кожному порядно узбровну валогу і можна було легко оборонятися від них. А торгівля, особливо зі Сходом, була дуже поплатна. Чтеном V! Середніх віків ридарство починає набирати замилування до пишної зброї і дорогих, заморських строїв: шовків, атласів, адамшків, футер. Перли й дороге каміння починають укрешати зарівно щити, шоломи та мечі ридарів, як і одержу та тіло їх пань. Дамаспенські шаблі, сарацинські панцирі робляться дуже попитним і дорогим артикулом так само, як перські тканини, коври, шалі. Міста, що причинилися найбільше до розширення того замилування до пишноти, тягнуть із нього найбільшу користь. Вони виробляють собі привілеї на торги й ярмарки, на вільні стації й факторії, на свободу від мит і оплат, на биття власної монети. З міст іде на села, до замків і до хат, гріш і товар, вироби промислу й вісті про далекі краї та невідомі порядки за морем, ідуть продукти далекої

чужини, індійське коріння, приправи до страв, моди одєжі, нові звичаї й нові культурні потреби.

Але в них іде ще щось більше. Фєвдальний лад, це лад *par excellence* воєнний; його мета—війна; його зверхник, це головний ватажк; аванс у ньому залежить від хоробрости сили здібности до мордовання та грабовання; це лад аристократичний, оснований на родовім принципі більше ніж на особистій вартости й заслугі. В містах здобував собі перевагу інший принцип—праці, особистої заслуги, знання і вмілости, заслуги кою загального добра. Корпорація, загальнорівноправних горожан займає тут місце одного фєвдального пана. Хоча доступ до того загалу рівноправних не кожному можливий і нікому не легкий, та все таки він не загорожений незломними межами родової величности, допускає набування прав людьми нивше родженими, допускає свободніше кружляння суспільних соків. Корпорація, громада рівноправних дбає пильно, щоб її спільне право не було вкорочене ані супроти загалу, ані супроти одиниці. Виробляється почуття класової солідарности, яке Французи й доси називають *esprit du corps*—духом корпорації. Коли один член корпорації визначається чимось, здобуде чи то більший масток, чи вишу почесть, чи більшу заслугу, вся корпорація почуває себе вшанованою і почеснішою в своїх члені; повстає змагання до ширшої конкуренції, благородна емуляція між рівними, щоб випередити оден одного, між нившми, щоб дістатися в круг вищих. Виробляється звільна принципі новочасної демократії, що лягла непохитною основою всеї нашої новочасної культури.

Не було в середніх віках і того, що ми називаємо наукою. Найвищим, одиноким духовим інтересом була релігія, було змагання до спасенія душі. Віра була жива, історичне знання дуже мізерне, критика рівна веру. Середньовіковий чоловік, навіть по тодішньому найученніший, зовсім не мав перспективи часу й обставин; він вірив, що римське цїсарство тріває непорушно й до його днів, і що зникнуть, римські цїсарі були такі самі цїсарі, як і цїсарі його часу жили в таких самих фєвдальних обставинах, окружені баронами, князями та рицарями. Ту саму перспективу переносив він на Христа: в віршованій старонімецькій євангелії черця Огфріда Христос являється добрим, ласкавим князем (*Herzog*), апостоли, це його вояводи, ученики, це його дружина. В середньовікових повістях повно таких—по нашому-б сказати, анахронізмів та наївностей, які тоді не разили нікого. Александр Великий і Троянська війна, Еней і Вергілій представлені середньовіковими рицарями або чарівниками.

Загалом факти поганської історії інтересували тодішніх людей мало, в винятком хіба початкової, казочної історії Риму та легенд про Трою; для цих не погасав інтерес через те, що, як уже було вгадано, в історії Риму й його засновання добачувано божє призначення до пановання над світом, політичне, світське откровення, рівнобіжне і майже рівнозначне з релігійно-церковним откровенням, вложенням у Біблію. Не диво, що до цього легендарного пня троянського походження Римляни силкувалися в середніх віках навязувати свій початок усі знатніші шляхетські роди, всі пануючі дома не лише в Італії, але також у Англії й Франції і навіть геть пізніше в Польщі та Угорщині знайдемо в старих гербаріях масу вдумок на цю тему. Англійці, це потомки Енеєвого сина Брута (*Brut*—відси Бріта, Британія).

ВІДОМОСТІ ПРО МАНІТОБУ

Howard Ross, K.C., D.C.L.
of the Montreal Bar

Манітоба, Найстарша Степова Провінція

ДУМКА про канадійський Захід є завжди тісно злучена з думкою про місто Вінніпег, де свого часу був Форт Геррі та важний центр торгівлі шкурами з диких тварин. Історія цієї торгівлі сягає навіть далше в минуле. Стара Нортвест Компанія і Гудсон Бей Компанія, мали свої торговельні станиці при устю ріки Ассінібойн где в 1738 році. Ла Верендріє, славний канадійський дослідник, побудував був форт Руж саме там, де тепер стоїть столиця Манітоби зі своїм 300-тисячним населенням.

І як швидко наступали різні зміни! Форт Геррі (тепер назва гарного новітнього готелю в Вінніпегу) та інші нечисленні торговельні станиці були спершу одиницями оселями білих людей. А ціла країна що становить тепер чотири західні провінції, була заселена рухливими Індіанцями, а на півнозі (степам) чорніли стади диких буйволів. Сьогодні на місцях старих торговельних станиць стоять новітні міста зі своїми гарними державними будинками, а там де колись стояли шатра Індіанців та горіли їх ватри, сьогодні може стоїть громадський або судовий будинок. Тисячі квадратних миль пустинних ланів з'явилися на просторах, де паслися табунні буйволів, а дві великі трансконтинентальні залізничні системи простяглися здовж рік, якими бродили давні мисливці. І тяжко повірити, коли станеш на оживлених вулицях Вінніпегу, що ще за пам'яті живучих тепер людей тут торгувано тільки шкурами і кожухами, що засобом транспорту була двоколесна телега, запряжена конем або і волом, та човен на воді, та що самотнім урядом була компанія авантюристів, що прибули з Англії над Гудсонський залив.

Коли ще не було залізниць Кенедіан Песіфік (її скінчили будувати в 1886 р.) то мало хто з білих переселенців мав охоту йти жити в західній Канаді. Хліборобство позначалося тоді старими способами і щойно пізніше ця країна стала одним з найбільших центрів продукції збіжжя в світі.

В склад канадійських провінцій Манітоба увійшла 15 липня, 1870, і мала тоді 13,000 квадратних миль простору (на 3,720,000 квадратних миль канадійської території). Той простір збільшено в 1881 році і знову в 1912 р., коли до Манітоби прилучено округу Ківатин. Внаслідок тих додатків Манітоба має тепер 251,832 квадратних миль простору. І як довго є такі величезні простори для залюднення, як в Канаді, то й нема страху, що світ перелюдниться. На одну квадратну милю в Канаді припадає тепер тільки три особи, а рахують, що усе населення світу, якого є 1,800,000,000 душ, можна помістити, даючи одній людині десять квадратних футів, на просторі тридцять миль довжини і двадцять миль ширини.

Хто був присутній, як відбувалася перша висівка пшениці знад

Червоної ріки (Ред Ривер) в Манітобі на схід в кількості кількох тисячів бушлів, той ледви чи повірить у факт, що в 1912 році в цій провінції зібрано поверх сто мільйонів бушлів пшениці і майже таку саму кількість вівса. І що подумали-б старі переселенці, коли б сказати їм, що в Манітобі є тепер сорок тисяч автомобілів, та що кількість телефонів в цій країні належить процентово до найвищих в світі.

В Манітобі росте майже усе, що росте дeneбудь в поміркованій полосі. Манітобські фермери дістали вже десятки нагород за свої продукти на конкурсах з іншими провінціями та з усіма стейтами Спол. Держав на Міжнародній Виставці Земельних Продуктів в Кензас Ситі, Мизурі, та в Піорія. Іллінойс. Манітобські яблука, сливки, кавуни, гарбузи та городовина є замітні своєю високою якістю. Прощітає тут і молочарство, і манітобське масло має звичайно найвищі ціни в експортній торгівлі молочарських продуктів. Завдяки своїм пасовищам і підсонню, Манітоба змогла здобути всеамериканське чемпіонство в годівлі худоби підчас великої виставки в Шікаго.

Телефон, телеграф, фермерська пошта та радіо скасували майже цілком те відокремлення та самотність, що давніше відстрашувало переселенців від життя в цій провінції.

Хліборобство є основною індустрією Канади і кожної країни, отже коли почали залюднюватися степові провінції, то це мало великий вплив на матеріальний поступ цілої Канади, що тепер є найбільшим в світі експортером пшениці і вівса, займає важне місце як продуцент інших родів збіжжя та дає величезну кількість молочарських продуктів та інших плодів поля і саду.

Одначе пшениця є найважливішим продуктом і грає першорядну роль в поширенні домашнього ринку для продуктів фабричної, гірничої та інших індустрій, в розбудові великої експортної торгівлі і дає можливість імпортувати потрібний товар. В часі проголошення Конфедерації продукція пшениці становила 15,000,000 бушлів, а в 1926 році було вже 410,000,000 бушлів цього зерна. Головна маса пшениці йде тепер на ринок через фермерську кооперативну організацію Канадійський Пшеничний Збір (Кенедієн Гвіт Пул). Це є найбільша цього рода організація в світі; вона має свої елеватори і бюра по цілім канадійським Заході, свої бюра в Монреалі, в Лондоні і в Нью Йорку та перепродує на біля \$350,000,000 пшениці щорічно. Цьог осени правдоподібно перебере на себе також продажу пшениці об'єднаних фермерів провінції Онтеріо.

Манітоба має також добрі вигляди на розвиток своєї мінеральної і рибальської промисловості і скористає багато, як будуть побудовані залізничні шляхи в північних сторонах провінції, в сусідстві території, що притикає до Гудсонського заливу.

Манітоба має вже достаточні припаси гідро-електричної енергії і Вінніпег має забезпечене постійне постачання електричного току. З рік і водопадів провінції мож діставати електричного току 23,000,000 кінських сил, і одна лиш ріка Нелсон є центром водозбору на просторі в яких 450,000 квадратних миль.

Манітоба має справно впорядковану шкільну систему, кілька добрих колегій, а для імігрантського населення дає певні уступки щодо навчання їх рідної мови в початкових школах.

При своїх вельми інтересних традиціях з минулого ця степова провінція має безеречно гарні вигляди на майбутнє.

Працююча Молодь "Нового Світу" і "Молоде Життя"

МИХАЙЛО ГУНДОРФ, РОКІВ 14

редактор "Молодого Життя"

МАРІЯ ТОКІ

стенограф і адміністратор

МАРУСИ ВИПРУК

складач

ОРЛІАНСЬКА ДІВА

В травні цього року минуло п'ятьсот років з того часу, як французьке місто Орлеан, що його через сім місяців облягали Англійці, звільнилося від того ворога. Французьке військо, що прогнало Англійців, було під проводом 18-літньої селянської дівчини, Йоанни д'Арк. За військове і воєнне діло вона взялася доразу, під впливом якоїсь таємної принуки, покинувши звичайні умовини тихого сільського життя. Але знятоки кажуть, що в цій воєнній подвигу вона виявила великі стратегічні здібности.

Йоанна народилася в 1412 році в середняцькій селянській сім'ї, виростаючи, навчилася звичайних в сільському господарстві жіночих робіт

але письменности ця наука на включала, бо й П батьки також були неписьменні. Зате було багато в них релігійної забобонности, що панувала в ті часи над цілою Європою.

Це були часи воєн між Англією і Францією і мала селянська дівчина була добре ознайомена з усіма небезпеками такого стану—а правдоподібно і сама згодом захопилася духом воєнних пригод і забажала особисто їх зазнати. Отже на 18 році життя рішилась піти на війну. Також річ не виключена, що в неї була більш мужеська чим жіноча вдача, а умовини воєнного часу тільки зміцнили в ній нахил до життєвої діяльності мушин, а там і до військового діла. Одначе забобонне населення Франції добачувало в появі дівчини на команднім становищі в армії щось надзвичайного і чудесного, і згодом утворились про неї релігійні легенди що їх не занедало використати в своїх цілях католицьке духовенство.

Очевидно, нічого надзвичайного навіть у військовій кар'єрі Орлеанської Діви не було, бо після поразки під Орлеаном Англіїці відносили нові побіди над Французами, розбила і ту частину їх війська, що була під проводом Діви, а її саму взяли в полон. І як це було тоді звичаєм пануючої кляси і духовенства її оскаржено в чарівництві і ересі, засуджено на смерть і спалено на кострі в 1431 році. Для католицької церкви це дало привід проголосити її святою, а для французької буржуазії вона стала зразком національного героїзму—спасителькою вітчизни. А в дійсности Англіїців прогнала остаточно з Франції сама маса її населення.

Причина рака

ЖУРНАЛ Плекання Здоров'я (Health Culture) говорить слідуюче про відношення між поганою поживою і недугою, відомою під назвою рак:

“Чи прокидається рак від їдженя поганої поживи? Погана пожива спричиняє недокормлення, хиби в обігу крові, ферментацію, гниття, нечисту кров, тай взагалі внаслідок неправильного способу життя в тілі утворюється хворобливий стан. сприятливі умовини для розвитку рака. Подібний стан утворює також продовжене первове пригноблення—тяжка умова праця, журба, неспокій, то-що.

Коли рак повстав з таких причин, то на нього нема ніякого спеціального лікування, ніякого спеціального засобу на його поборовання і ніякої підстави сподіватися, що рака можуть поконати якінебудь хемічні речовини. Якщо погані харчі ушкодили органи травлення, ослабили цілий організм, утворили ґрунт, сприятливий для розвитку рака, так річ цілком природна, що одинокє лікування, яке можна брати серіозно, мусить йти по лінії доброї поживи і уліпшеного прохарчунку.”

Наприкінці автор цих заміток каже, що його досвідів лікуванню рака піддержує погляд, що треба покладатися на вегетарянську діету (не їсти мяса) так в запобіганню цій недузі, як і в її лікуванні. Він замічає, що “споживання свіжої городовини має, як здається, спеціальну силу зціляти, якщо взагалі зцілення є можливе, в болячкових, туберкульозних і руйнуючих формах недуги.”

"HIGH PURPOSE HIS STEED, AND WITH BANER OF HOPE
HELD ALOFT".

"Whose Armor Is His Honest Thought
And Simple Truth His Utmost Skill."

Британський Лев:—Єн вде сідом за своїм батьком; наслідуює свого дорогого батька.

Австралійське Левацько:—Справді наслідуює! Я сповню його заповіди! Австралійське "робітництво" правдивістю є багато старше як англіїзм, як

MONTAGNA BAILY STAMP

Шифкартова Агенція 'Новий Світ'

1418 CITY HALL AVE. (HOTEL-DE-VILLE) NEAR ST. CATHERINE ST.

Telephone LAncaster 1361

MONTREAL, QUE. CANADA

**Продажа Шифкарт до Канади і Старого Краю
Безплатні інформації в усіх іміграційних справах**

СТАННЯ О ПЕРМІТИ-ПОЗВОЛЕННЯ НА ПРИЇЗД ДО КАНАДИ

**Почтові перекази і загранична пересилка грошей
в американських доларах**

**Робітники і фермери! Наколи хто з вас спроваджує кривих
до Канади, або коли самі їдете до старого краю, так купуй-
те шифкарти в Шифкартовій Агенції "Новий Світ"**

Всі справи поладжуємо скоро і дешево

Пишіть на адресу:

THE NEW WORLD STEAMSHIP TICKET AGENCY, Reg'd.

P. O. Box 1092

Montreal, Que.

Н О В И Н А !

З початком 1930 року появиться в Монреалі н о в и й культурно-освітній часопис

“МОЛОДЕ ЖИТТЯ”

ФУНДАТОР—ІВАН ГНИДА

РЕДАКТОР—МИХАЙЛО ГОНДОРФ, РОКІВ 14

Це буде одиникий в Америці український культурно-освітній часопис відмолоджування

Наша українська молодь, що бажає вічно жити молодим життям і ті старці, що шукають ліку на відмолодження, знайдуть цей лік в “Молодім Життю”

В Гумористичній Частині, для тих алькогольників, вуличників й великих громадських хрунів та панських підхлібників, що дуже мало коли або взагалі ніколи нічого не читають, для таких людей молодий редактор пише вельми інтресне “оповідання” на тему:

Людина і Свиня або Свиня і Людина

Це буде гарний, цікавий і кожній людині придатний укр. часопис

Пишіть за ним на адресу:

THE YOUNG LIFE

P. O. Box 1092 - - - Montreal, Que.

Незабаром вийде з друку

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ ПРЕКРАСНО ІЛЮСТРОВАНІЙ

КАЛЕНДАР “НОВИЙ СВІТ”

НА 1930 РІК

Гарний ріжнородний науковий зміст й образки задовольять кожного читача

Ціна з пересилкою 35ц

Пишіть на адресу:

NOWYJ SWIT

P. O. Box 1092

-

-

-

Montreal Que.